

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Мозгальної Наталії Георгіївни на дисертаційне дослідження
Сущенко Оксани Степанівни «Формування художньо-естетичного
досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання»
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)**

1.Актуальність теми виконаної роботи

Питання формування художньо-естетичного досвіду підлітків в останні десятиріччя набуває особливої ваги і стає одним із пріоритетних завдань сучасної мистецько-педагогічної науки, яка, за свідченням автора, покликана забезпечити «інтеріоризацію художньо-естетичних цінностей, розвиток духовно-творчого потенціалу учнівської молоді, формування її здатності до цілісного естетичного сприйняття, творчої самореалізації й особистісного самовдосконалення у процесі взаємодії з мистецтвом» (с.18).

Забезпечення розвитку здібностей та таланту обдарованої молоді підкріплюється низкою держаних документів як в Україні, так і Китаї, а саме: «Стратегія розвитку освіти в Китаї у XXI столітті», «Реформи розвитку базової освіти КНР», Закони України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту», Концепція «Нова українська школа». Це зумовлює розробку нових концептуальних ідей і положень, які повинні відповідати сучасному стану розвитку науки і культури та забезпечувати формування художньо-естетичного досвіду підлітків в закладах позашкільної мистецької освіти.

Особливим засобом формування художньо-естетичного досвіду підлітків є фортепіанне мистецтво. Воно кристалізує увагу на взаємодії людини та природи, на окремих аспектах внутрішнього світу особистості та передає їх через певний художній образ, який стає предметом сприйняття, розуміння, оцінювання в процесі фортепіанного навчання підлітків.

Наголосимо, що порушена дослідницею проблема, як свідчить аналіз наукових досліджень, не знайшла комплексного відображення в попередніх мистецько-педагогічних дослідженнях. Сучасними як зарубіжними, так і вітчизняними вченими недостатньо повно визначено сутність, зміст, педагогічні умови та методику формування означеної якості. Тому, обрана для наукового студіювання тема «Формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання» є вкрай значущою й актуальною.

Той факт, що дисертаційна робота входить до плану наукових досліджень кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова і складає частину комплексного

дослідження з теми: «Удосконалення музично-естетичного навчання учнівської молоді у різних ланках мистецької освіти», також свідчить на користь актуальності досліджуваної проблеми. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 1 від 22 грудня 2022 року).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Оцінюючи найважливіші наукові здобутки дисертаційного дослідження Оксани Сущенко, необхідно відзначити результати, що містять наукову новизну. Відзначимо, що хоча проблема музично-естетичного розвитку молоді в різні часи привертала увагу багатьох науковців, Оксана Степанівна звернулась до найактуальнішого в наш час питання – формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання, здійснивши його комплексне наукове осмислення. У роботі дана проблема стала предметом педагогічної та мистецько-методичної рефлексії, що дозволило схарактеризувати художньо-естетичний досвід підлітків як інтегративне особистісне утворення, що виявляється у здатності учнів до емоційно-естетичного осягнення й естетичної оцінки художньої суті музичних творів та рефлексивного осмислення художньо-естетичної якості їх виконання (с.58).

Основні положення дисертації Оксани Сущенко базуються на методологічному синтезі аксіологічного, гедоністичного, особистісно-орієнтованого, рефлексивного та діяльнісного підходів, що дозволило усвідомити багатоаспектність та змістовність даної категорії, осмислити алгоритм його формування і на цій основі розробити методичну модель та авторську методику формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання. Слід відзначити обґрунтовані автором педагогічні умови, дотримання яких значно оптимізуватиме впровадження даної методики.

Інноваційну цінність становлять розроблені авторкою спеціальні принципи формування художньо-естетичного досвіду підлітків – емоційно-естетичної активізації, художньо-естетичної детермінації музично-виконавського процесу, художньо-діалогової взаємодії, орієнтації на художньо-естетичне самовираження в музично-виконавській діяльності, орієнтування на які дозволить проектувати художньо-естетичний розвиток та саморозвиток підлітків, спираючись на позитивні мотиви навчальної діяльності та розвивальний потенціал фортепіанного мистецтва. Привертають увагу визначені автором структурні компоненти (емоційно-естетичний, пізнавально-оцінний, художньо-діяльнісний), що стали підставою для обґрунтування критеріїв та показників художньо-естетичного досвіду підлітків.

3. Практичне значення одержаних результатів

Практична значущість результатів дослідження полягає у створенні та експериментальній перевірці авторської методики формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання; впровадженні в процес фортепіанного навчання підлітків методичних засад, принципів, педагогічних умов розроблених в дослідженні; використанні теоретичних висновків та експериментальних результатів у навчальних матеріалах дисциплін «Методика навчання гри на фортепіано» та «Основний музичний інструмент», в процесі педагогічної практики.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес: Київської дитячої музичної школи №1 ім. Якова Степового (довідка №21 від 26.03. 2025 р.), Київської дитячої школи мистецтв ім. Стефана Турчака (довідка № 32 від 15.04. 2025 р.), Калинопільської музичної школи (довідка № 8 від 30.04. 2025 р.).

4. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота Оксани Сущенко справляє позитивне враження. Здобувачкою здійснено комплексне теоретико-експериментальне дослідження, спрямоване на подальшу модернізацію та оновлення процесу фортепіанного навчання з орієнтацією на формування художньо-естетичного досвіду підлітків.

Зміст дисертаційної роботи є логічно структурованим і повністю відповідає меті дослідження і поставленим у ньому завданням: проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі; визначити сутність, зміст та компонентну структуру художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання; обґрунтувати наукові підходи та принципи формування художньо-естетичного досвіду учнів підліткового віку в процесі фортепіанного навчання; розробити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання; розробити методичну модель та експериментально перевірити ефективність методики формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання.

У процесі наукової розвідки авторкою використано відповідні і вирішенню висунутих завдань теоретичні й емпіричні методи наукового дослідження, а також методи математичної статистики (різноманітні формули, критерій Фішера (с.184-189)). Усі висунуті здобувачкою завдання успішно вирішені.

У першому розділі – «Теоретичні основи дослідження проблеми формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання» – заслуговує на увагу підхід здобувача до авторського тлумачення художньо-естетичного досвіду підлітків як інтегративного особистісного утворення, що виявляється у здатності учнів до емоційно-естетичного осягнення й естетичної оцінки художньої суті музичних творів та рефлексивного осмислення художньо-естетичної якості їх виконання (с.64).

Необхідно відзначити достатньо високий рівень теоретичного аналізу, що уможливило визначення й обґрунтування сутності даного феномену з поетапним тлумаченням понять «досвід» у філософському (с.25-28), психологічному (с.29-34) та педагогічному (с.35-38) дискурсах; категорій «естетичне» (с.40-42) та художнє (с.43-45); понять естетична свідомість (с.41), естетичного досвід (с.42), художньо-образна пам'ять (с. 47-48), «художній образ» (с.54-55), Заслуговує на увагу аналіз нормативних документів із початкової спеціалізованої мистецької освіти (с.49-52), в яких акцентується розвиток художньо-естетичного досвіду учнів та художньо-творчого мислення.

У другому розділі – «Методологічні засади формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання» – слід відзначити глибоке обґрунтування авторкою методологічних підходів (аксіологічного, гедоністичного, особистісно-орієнтованого, рефлексивного, діяльнісного (с.80-85) і принципів (емоційно-естетичної активізації; художньо-естетичної детермінації музично-виконавського процесу; художньо-діалогової взаємодії; орієнтації на художньо-естетичне самовираження у музично-виконавській діяльності (с.86-90)) формування художньо-естетичного досвіду учнів підліткового віку, які визначили стратегію теоретичної та практичної частин дослідження. ... Заслуговують на увагу методично виважені педагогічні умови (актуалізація емоційно-естетичних вражень та почуттів підлітків у процесі сприйняття музичних творів; залучення учнів підліткового віку до пізнавально-оцінної діяльності у процесі художньо-естетичного осягнення змісту музичних творів; спонукання підлітків до реалізації художньо-естетичної сутності творів у власній інтерпретації (с.92-98)), створення яких сприятиме успішному формуванню художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання.

Суттєвим здобутком дослідниці є розроблення та теоретичне обґрунтування методичної моделі формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання (рис.2.2.с.103) в якій відображено методологічну складову, мету, принципи, форми і методи фортепіанної підготовки, педагогічні умови, організаційні етапи (естетично-спрямувальний, аксіологічно-моделюючий, художньо-рефлексивний), а також критерії, показники сформованості художньо-естетичного досвіду підлітків та кінцевий результат.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання» - представлено хід та результати дослідно-експериментальної роботи. В процесі формувального експерименту було підтверджено ефективність експериментальної методики, яка впроваджувалась поетапно з використанням методів (емоційного переживання, вербалізації емоційної реакції, художньо-естетичної ідентифікації образу твору, атрибуції «емоційної партитури» фортепіанного твору, художньої конотації, емоційно-естетичного емпатійного тренінгу; вербалізації естетичної структури художнього образу, евристичної бесіди, диференціації естетичних категорій в музичних образах фортепіанної

спадщини, художньо-естетичного аналізу музичного твору, асоціацій, проблемно-пошуковий, моделювання вербальної інтерпретації твору, оцінювання гармонії художньої змісту і форми, евристичної дискусії з питання естетичної оцінки художньої сутності фортепіанних творів, інтонаційних естетичних діалогів; художньо-інтерпретаційний, створення «ситуацій успіху», поліверсійності репетиційного процесу, моделювання виконавської інтерпретації твору, фортепіанного виконавського проєкту, рефлексії виконавської діяльності, самоконтролю виконавської діяльності, концертної діяльності, нетворкінг-сесія «Формування художньо-естетичного досвіду виконавця-піаніста» (с.103)) та фортепіанних творів Ф. Шопена, Б. Сметани, Е. Гріга, А. Козелли, П. Гіндеміта, Н. Делло Джойо, Г. Генделя, Ж. Ібера, І. Л. Кребса М. Лисенка, Ф. Якименка, Л. Ревуцького, Етюд-малюнок А.Штогаренка, І. Шамо, Є. Юцевича та ін..

Перевірка ефективності впроваджуваної поетапної методики формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання дозволила конкретизувати чотири рівні сформованості означеної якості (адаптаційний, низький, достатній, високий) (с.143-145) за визначеними критеріями і показниками. Загальні висновки цілісно відображають результати дослідження. Змістовні і цікаві додатки до дисертації вдало доповнюють її зміст.

У підсумку зазначимо, що високий ступінь достовірності теоретичних положень і практичних результатів дисертаційного дослідження Оксани Сущенко досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки вдало проведеними етапами експериментальної роботи з наступним всебічним аналізом її результатів і статистичному обробленню отриманих даних.

5. Повнота викладання результатів в опублікованих працях

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, на засіданнях кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва та кафедри хорового співу і диригування, теорії та методики музичної освіти факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і докторантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Київ, 2023-2025).

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 8 публікаціях автора, з яких: 3 одноосібних – у фахових виданнях України (категорії Б); 1 – у зарубіжному виданні (ЄС), 4 – апробаційного характеру (матеріалах конференцій).

6. Дискусійні зауваження та пропозиції до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання:

1. Серед наукових підходів, що становлять теоретико-методологічне підґрунтя формування художньо-естетичного досвіду підлітків, виокремлено аксіологічний, гедоністичний, особистісно-орієнтований, рефлексивний та діяльнісний. Бажано було б більш чітко представити їх комплексний вплив на організацію процесу фортепіанного навчання підлітків.

2. Важливим принциповим положенням дисертаційного дослідження визначено принцип орієнтації на художньо-естетичне самовираження у музично-виконавській діяльності. Проте, на сторінках дисертації не розкрита роль означеного принципу в процесі формування художньо-естетичного досвіду підлітків.

3. У дисертаційному дослідженні структура досліджуваного феномену охоплює емоційно-естетичний, пізнавально-оцінний і художньо-діяльнісний компоненти. Вважаємо, що варто було більш детально розкрити як пізнавально-оцінний компонент забезпечує формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання.

4. У запропонованому дисертаційному дослідженні поряд з теоретичними аспектами висвітлено реалізацію практичного складника досліджуваного феномену, тому доцільно було б розробити методичні рекомендації щодо формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання.

5. Відзначаючи досягнуті в дисертаційній роботі позитивні результати експериментального дослідження, вважаємо, що було б доречним виокремити певні труднощі та не розв'язані питання, які потребують подальшого вивчення.

Згадані зауваження не стосуються загального змісту роботи й не впливають на позитивну оцінку дослідження Оксани Сущенко. Її дисертація є завершеною науковою роботою, структура і зміст якої повністю відображають перебіг наукового дослідження.

Дисертаційна робота має наукову новизну: теоретично обґрунтовану розроблену та експериментально перевірену методику формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання.

7. Висновки

Проведений аналіз дисертаційної роботи Сущенко Оксани Степанівни «Формування художньо-естетичного досвіду підлітків у процесі фортепіанного навчання» анотації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що вона є цілісним, самостійним, завершеним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваної проблеми, аргументованістю теоретичних положень, висновків та практичним значенням відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладах вищої освіти (наукових

установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Сущенко Оксана Степанівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного та
перформативного мистецтва

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Н.Г. Мозгалова

